

Jesus in neuen Kontexten [Jezus w nowych kontekstach], Wolfgang Stegemann, Bruce J. Malina, Gerd Theißen (Hrsg.), Verlag Kohlhammer, Stuttgart 2002, 288 s.

Intrygujący tytuł, wyśmienici redaktorzy i starannie dobrani autorzy decydują o jakości omawianej książki. Tytułowe „nowe konteksty” to współczesne, nowe podejścia do tekstu biblijnego wychodzące przede wszystkim z socjologii i antropologii kulturowej, ale także z feministycznej interpretacji Biblii i dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Wszystko to w ramach „trzeciej fali” *Jesusforschung*, która też jest określana jako *third quest*. Jezus z Nazaretu jawi się w nowych kontekstach przez to, iż Jego osobę i dzieło bardziej osadza się niż izoluje wobec historycznego społeczeństwa Izraela i świata grecko-rzymskiego ze wszystkimi tego konsekwencjami.

Redaktorzy omawianej pozycji wykładają w trzech różnych ośrodkach naukowych: Wolfgang Stegemann w Augustana-Hochschule (Neuendettelsau, Niemcy), Bruce J. Malina w Creighton University (Omaha, USA) zaś Gerd Theißen na Uniwersytecie w Heidelbergu. Wszyscy trzej są też znanymi zwolennikami stosowania nowych metod w biblistyce, a nawet już klasycznymi autorami. Stegemann przede wszystkim z racji zastosowania socjologii do rekonstrukcji historycznej sytuacji przedstawionej na kartach Biblii, by wymienić tylko dwie jego pozycje: *Zwischen Synagoge und Obrigkeit. Zur historischen Situation der lukanischen Christen*, Göttingen 1991 (FRLANT 152), oraz (wraz z E. W. Stegemannem) *Urchristliche Sozialgeschichte. Die Anfänge im Judentum und die Christugemeinden in der mediterranen Welt*, Stuttgart 1997². Malina, drugi z redaktorów omawianej książki, w licznych publikacjach zajmuje się przede wszystkim antropologią kulturową, o czym świadczą już same tytuły jego najważniejszych pozycji: *The New Testament World. Insights from Cultural Anthropology*, Atlanta 1981 (wydanie II poprawione 1993); *Christian Origins and Cultural Anthropology. Practical Models for Biblical Interpretation*, Atlanta 1986; *The Social World of Jesus and the Gospels*, London-New York 1996. Theißen, ostatni z nich, w swoich badaniach od dawna odwołuje się do różnych nauk społecznych, by wymienić tylko niektóre z jego prac: *Soziologie der Jesusbewegung*, München 1978, *Sociology of Early Palestinian Christianity*, Philadelphia 1978, *The Social Setting of Pauline Christianity. Essays on Corinth*, Edinburgh 1982, oraz *Psychologische Aspekte paulinischer Theologie*, Göttingen 1993².

Starannie dobrani autorzy zbioru artykułów należą do dwóch kręgów badawczych. Pierwszym jest niemieckojęzyczny *sozialgeschichtlicher Arbeitskreis*, którego członkowie spotykają się w Augustana-Hochschule (w Neuendettelsau), a którego dyskusje koncentrują się wokół zastosowania nauk społecznych do interpretacji Biblii. Drugi ma charakter międzynarodowy, znany jako *Contextgroup*, interesuje się bardziej badaniami kulturowo-antropologicznymi. W tym ostatnim swoje miejsce znaleźli także przedstawiciele (i przedstawicielki) nurtu feministycznego i uczestnicy dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Cały zaś publikowany zbiór artykułów jest pokłosiem wspólnego dla obu kręgów sympozjum, które odbyło się w Tutzing w dniach 25-27 czerwca 1999.

Sympozjum i jego publikacja stały się okazją do metodologicznej dyskusji, jak widać to choćby w dwugłosie znanych przedstawicieli dwóch nurtów współczesnej egzegezy: B. J. Malina, *Sozialwissenschaftliche Methodik in der historischen Jesusforschung*, s. 11-22, oraz E. Schüssler Fiorenza, *Der wirkliche Jesus? – Feministische Anfrage an die sozialwissenschaftliche Jesusforschung*, s. 23-32. Pierwszy z tekstów jest wręcz „szkolny” w najlepszym tego słowa znaczeniu.

J. J. Pilch, odwołując się do swoich wcześniejszych publikacji, rekonstruuje wystąpienie Jezusa w kategoriach szamana, chasyda, cadyka, zaś analizy ewangelijnych chrystofanii proponuje uzupełnić o dane nauk społecznych, m.in. fakt, iż aktualnie ok. 90 proc. współczesnej populacji ma doświadczenie „widzenia” niedawno zmarłych bliskich (s. 41-42).

Problem egzorcyzmowania przez Jezusa podjęty jest w kategoriach wieloznacznego terminu *performance* (C. Strecker), ale także ze względu na jego społeczno-polityczne skutki (S. Guijarro). Uzdrawienie kobiety cierpiącej na upływ krwi doczekało się w omawianej pozycji dwóch ujęć, nie tylko ze względu na różne teksty przyjęte jako przedmiot analizy (Łk 8, 43-48 i Mt 9, 20-22), ale także z racji dwóch poszukiwanych kontekstów. W pierwszym Jezus jako uzdrowiciel ciała fizycznego i społecznego odsuwa kultyczne rozumienie choroby (s. 75-85), w drugim zaś wskazano na socjalne konsekwencje uzdrowienia (s. 86-97).

Szczególnie ważne dla *Jesusforschung*, ale także dla raz po raz podnoszonego problemu, jest przedstawienie przez Theißena politycznego wymiaru wystąpienia Jezusa (s. 112-122). Niemniej ciekawe, zwłaszcza z punktu widzenia społeczeństw i grup społecznych uciskanych, jest badanie słownictwa i socjalnych konsekwencji słów Jezusa na temat rozbójnictwa oraz faktu zaliczenia go, przez ukrzyżowanie, do podobnej grupy (s. 123-134).

Bardzo przekonujące są rezultaty analiz sieci (*Netzwerkanalyse*) danych Ewangelii pod względem najważniejszych relacji osobowych Jezusa oraz jego przemieszczania się na terenie Galilei. Wszystko to stanowi przyczynek

do opisu wystąpienia Jezusa z Nazaretu w kategoriach grupy wędrownych charyzmatyków powiązanych z miejscowymi sympatykami (s. 135-157).

Dla autorów podejmujących studia w zakresie etyki interesujące są przede wszystkim dwa opracowania nt. moralnego nauczania Jezusa: *Die Rolle des Geldes im moralischen Universum des Neuen Testaments* (s. 158-166) oraz *Kontingenz und Kontextualität der moralischen Aussagen Jesu* (s. 167-184). W jednym z opracowań omawianego zbioru przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10, 25-37) została zinterpretowana z punktu widzenia redukcji konfliktów grupowych (s. 197-211), zaś w następnym ukazano świadomość mesjańską Jezusa w kontekście ówczesnych warstw społecznych (s. 212-223).

W końcowych opracowaniach perspektywa badań poszerza się. W bardzo interesującym studium na temat społecznego zaszeregowania Jezusa i Pawła (s. 230-236) dziwi jednak fakt, że w tak historycznie zorientowanych badaniach przyjmuje się dane Dziejów Apostolskich i listów deuteropawłowych za odnoszące się do historycznego Pawła. Tymczasem o języku Pawła można mówić jedynie w oparciu o listy, które uchodzą za pochodzące od niego. Zupełnie nową perspektywę spojrzenia na Jezusa z Nazaretu ukazują dwa ostatnie opracowania: *Jesu Stellung im Judentum seiner Zeit* (s. 237-245) oraz *Der Jesus der Evangelien und die Chassidim in der rabbinistischen Literatur* (s. 246-254).

Omawiana pozycja zawiera ciekawe rezultaty „trzeciej fali” *Jesusforschung*. Nowe konteksty wynikają z zastosowania metod i osiągnięć literaturoznawstwa oraz nauk społecznych. Nowemu kierunkowi badań daleko jeszcze do wyczerpania swoich możliwości, ale także do sformułowania ostatecznych i akceptowalnych wniosków. Publikacje ukazują, iż mamy raczej do czynienia z etapem formułowania nowych tez, niekiedy rewolucyjnych wobec dotychczas obowiązujących ustaleń, oraz sporów metodologicznych. Tak na przykład podjęta na nowo dyskusja na temat kryterium autentyczności słów przypisanych Jezusowi (w kontekście obowiązujących poglądów Jego środowiska) będzie zapewne kontynuowana, podobnie jak i zagadnienie apokaliptycznego wymiaru Jego wystąpienia i nauczania.

Dla każdego czytelnika, który chciałby zapoznać się z nowymi trendami w biblistyce, omawiana pozycja pomoże zorientować się w stanie badań odwołujących się do nauk społecznych i antropologii kulturowej. Dla egzegetów odwołujących się do innych metod i podejść lektura tej książki będzie na pewno ubogacająca.